

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 41

Заснований в 1996 році

Рівне – 2008

ББК 74.20

О - 59

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 41. — Рівне: РДГУ, 2008. — 217 с.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31. 10. 2008 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2008

життєвого світу, і у такому разі він повинен бути світом вищих рівнів складності і порядку, оскільки твориться на основі придбаного у кризі нового досвіду особи і тих нових смислів, які цей досвід містять. Тактика психологічного впливу, його системоутворюючий момент полягає в тому, щоб організувати побудову смислу життя не всупереч, а завдяки наявному досвіду переживання, використовуючи унікальний досвід для осмислення і переосмислення якості смислу і мети людського життя, розуміння призначення і можливостей людини у світі.

Психологічні засоби, що вибирає фахівець для вирішення цього завдання, можуть бути різними – вербальними чи невербальними, орієнтованими на когнітивні, емоційні чи поведінкові аспекти, і такими, що реалізуються в контексті взаємин між хворими, які потребують допомоги, та психологами. Формами реалізації цих засобів можуть виступати бесіда, тренінг чи міжособистісні взаємини як фактор впливу. Засоби психологічного впливу можуть бути спрямовані не тільки на зміну психологічних характеристик, психічних процесів і станів, але й стану організму.

Функції психологічної допомоги хворим полягають у профілактиці, лікуванні, реабілітації і розвитку, а її цілі відбивають цільову орієнтацію процесу на досягнення окреслених позитивних змін. Вони визначають загальну стратегію впливу і тісно пов'язані з теоретичною орієнтацією психолога.

Засоби психологічної допомоги можуть бути спрямовані як на більш загальні, віддалені цілі, наприклад, упорядкування порушеної діяльності організму, відновлення повноцінного особистісного функціонування, гармонізацію особистості, особистісне зростання, розвиток особистісних ресурсів, так і на конкретні, близькі цілі, наприклад, подолання страху, тривожності, депресії. Однак при цьому завжди психологічні засоби впливу повинні чітко відповідати їх цілям.

Підсумовуючи, ще раз наголосимо: ми цілком усвідомлюємо те, що психолог не може вилікувати хворого, не може надовго позбавити його відчуття фізичного болю, але він може допомогти в подоланні кризового стану, допомогти знову відчувати смисл та радість життя; крім того, втішити хворого, навчити його стійко переносити страждання. У найтяжчих випадках, коли доля посиляє хворій людині останнє найсерйозніше випробування, психолог може допомогти хворому гідно нести цей тягар.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2000. – 368 с.
2. Бусыгина Н. Психологическая помощь онкологическим больным // Московский психотерапевтический журнал. – 2000. – № 1. – С. 77-100.
3. Гнездилов А.В. Путь на Голгофу: Очерки работы психотерапевта в онкологической клинике и хосписе. – СПб.: АОЗТ фирма "КЛИНТ", 1995. – 133 с.
4. Зинькович Г.А., Зинькович С.А. Если у тебя рак: Психологическая помощь. – Ростов – на Дону: Феникс, 1999. – 320 с.
5. Карпіловська С.Я. Термінальний період в житті людини / Психологія життєвої кризи // Відп. ред. Т.М. Титаренко. – К.: Агропромвидав України, 1998. – С.300-337.
6. Максименко С.Д., Шевченко Н.Ф. Психологічна допомога тяжким соматично хворим: Навчальний посібник. – К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України; Ніжин: Міланік, 2007. – 115 с.
7. Николаева В.В. Влияние хронической болезни на психику. - М., 1987. – 446 с.
8. Пезешкиан Н. Психосоматика и позитивная психотерапия. – М.: Медицина, 1996. – 463 с.
9. Тхостов А.Ш. Болезнь как семиотическая система // Вестник Московского университета. – Сер. 14: Психология. – 1993. – № 1. – С. 3-16.
10. Франкл В. Человек в поисках смысла. - М., 1996.
11. Шевченко Н.Ф. Работа психолога в онкологической клинике – опыт использования метода символдрамы // Символдрама: Сб. науч. трудов. – Минск: Европейский гуманитарный университет, 2001. – С. 354-364.
12. Шутценбергер А.А. Тяжелобольной пациент (15-летний опыт применения психодрамы для лечения рака) // Вопросы психологии. – 1990. – № 5. – С. 94-105.
13. Ялом И. Семь уроков психотерапии печали // Мамочка и смысл жизни. Психотерапевтические истории. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. – С. 96-175.
14. Kubler – Ross E. On Death and Dying. – New York: Macmillan Publishing Co., Inc., 1979. – 289 p.
15. LeShan L. Cancer as a Turning Point. – A Plume Book, 1994. – 256 p.
16. Simonton C., Simonton S. Cancer and stress counselling the cancer patient // Med. J. Aust. – 1981. – P. 679-683.

Резюме. В статье сопоставляется содержание понятий „здоровье“, „болезнь“, рассматриваются особенности оказания психологической помощи больным в современных условиях.

Summary. Maintenance of concepts „health“, „illness“, examine features providing of psikhologichiskoy help a patient in modern terms, is compared in the article.

УДК 159.922.7: 159.98 (075.8)

С.А. ЛИТВИНЕНКО, В.М. ЯМНИЦЬКИЙ

ІГРОВА ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Резюме. У статті здійснений теоретичний аналіз ігрової терапії як засобу психологічної допомоги дітям, обґрунтовано механізми корекційного впливу гри, функцій психолога-ігротерапевта.

Ключові слова: ігрова терапія, психологічна допомога, корекційний вплив.

Із року в рік тенденція ділити свої проблеми зі спеціалістом стає звичним і традиційним явищем не тільки за кордоном, але й у нашій країні. Інтерес до ігрової діяльності як важливої складової життя людини є цілком природним, про що засвідчує розвиток методів ігрової терапії. Пізнати глибинну сутність і неповторність гри протягом усього періоду соціально-культурного розвитку людства намагалися філософи, психологи, педагоги, літературознавці та фольклористи. Гра є джерелом задоволення, тому в ній активно беруть участь і діти, і дорослі. У грі відбувається вільне самостійне розкриття

сутнісних людських сил, розвиток творчої уяви, а також зняття напруги і відновлення душевного комфорту. Ігровий елемент притаманний багатьом популярним явищам культури, зокрема у живопису, літературі, високій моді, телебаченні. Найприроднішим засобом проникнення в дитинство, всебічного його пізнання, а також впливу є гра. У зв'язку з цим ООН проголошено гру універсальним та невід'ємним правом дитини.

Ігрова терапія - відносно молода галузь психології, що народилась у першій половині XX століття у психоаналітичних пошуках і поступово поширилась на інші напрями психології, створюючи теоретичне підґрунтя розмаїттю сучасних підходів. Карен Хорні у книзі «Невроз і людський розвиток» обґрунтовує ідею, що в кожній людській істоті генетично закладена схильність до самореалізації. Якщо усунути перешкоди, переконує авторка, то особистість почне розвиватися як повністю реалізований дорослий, «ніби як жолудь стає дубом». Метафора К.Хорні захоплювала і неодноразово повторювалась багатьма досвідченими терапевтами, зокрема І.Яломом, оскільки саме такий образ ілюструє бачення завдань терапевтичної роботи: усунення перешкод, що гальмують розвиток людини, а все інше, стимульоване самореалізуючими силами клієнта, слідує автоматично.

Принциповими основами становлення ігротерапії виступило визнання важливого значення гри в розвитку дитини та в терапевтичній і корекційній роботі з нею. Гра почала розглядатися дослідниками як головний засіб пізнання дітей, оскільки в ній діти щиро і вільно виражають свої почуття, оволодівають новими вміннями, розвивають соціальну компетентність і збагачують індивідуальний досвід, засвоюють нові способи розв'язання проблем і виходу із складних ситуацій. Більшість вітчизняних і зарубіжних дослідників (О.Варга, О.Захаров, В.Екслейн, О.Карабанова, Л.Костіна, Г.Лендрет, К.Мустакас, Р.Овчарова, В.Оклендер, А.Осипова, А.Співаковська та ін.) переконані, що гра може бути корисним інструментом для діагностики і корекції будь-яких порушень дитячого розвитку.

Загальновідомо, що кожна дитина прагне до самостійності, незалежності і зрілості, а тому їй необхідна підтримка і увага, свобода у прийнятті рішень і дій відповідно своїх бажань. Так само як кожній рослині необхідні сонце, волога і родючий ґрунт для росту, так і кожній людині необхідні право бути собою, визнання і прийняття іншими її цінності. Такі дитячі особливості були помічені різними дослідниками та враховувалися в розробці технік психотерапевтичного впливу, заснованих на природних самоцілюючих особливостях психіки дитини, здатної через гру творчо розв'язувати проблеми і психічні травми. Спостереження за грою батьків і дітей забезпечують можливість вивчення батьківських виховних позицій, розкривають причини внутрішньосімейних труднощів і конфліктів. Гра дозволяє досліджувати не тільки уявлення батьків про виховання, але й безпосередній, реальний процес взаємодії дорослих і дітей.

Серед усього розмаїття технік і завдань ігротерапії існують певні загальні закономірності дитячої психіки, які визначають застосування ігрових методів саме в роботі з дітьми. Однією з таких особливостей є те, що діти в переважній більшості випадків відчувають певні труднощі щодо опису власних переживань. Невербальна експресія з використанням різноманітних ігрових предметів і матеріалів для дітей є більш прийнятною, особливо у випадках певних мовленнєвих порушень. Крім того, діти більш спонтанні, щиро виявляють у грі почуття й переживання, і водночас менше, ніж дорослі, здатні до рефлексії почуттів і дій. Неабияке значення має рольова пластичність дітей.

Дитяче мислення – конкретно-образне, тому через гру, малювання, фантазію, маніпуляцію з різноманітними матеріалами відбувається осмислення оточуючої дійсності. Засобами ігротерапії можуть виступати гра з ляльками, ліплення, малювання, ігри з піском, набори різних предметів (фігурки людей, тварин, іграшкові будиночки, машини, дерева тощо). Ігрові предмети і матеріали досить часто виявляються для дитини більш значимими «комунікативними партнерами», ніж дорослий. В ігровій діяльності дитина виявляє щодо них певні емоційні реакції і способи роботи, пов'язані з набутим досвідом. Все вищезгадане зумовлює створення особливої атмосфери гри і творчості в ігровій кімнаті.

На думку багатьох авторів (Т.Бетелхейм, В.Екслейн, Г.Лендрет, К.Мустакас та ін.) гра використовується в терапії і корекції тому, що виступає для дітей символічною мовою для самовияву. Діти більш повно і безпосередньо виражають себе не вербально, а у спонтанній, ініційованій ними грі. Вважається, що «відігравання» дітьми свого досвіду і почуттів є найбільш природньою, динамічною і оздоровчою діяльністю. Гра може відкрити: все, що пережила дитина, та її реакції на пережите; почуття, пов'язані з тим, що вона пережила; бажання, мрії, потреби та особливості Я-концепції. Психокорекційний ефект ігрових занять у дітей досягається завдяки встановленню позитивного емоційного контакту між дітьми і дорослими. Через гру коригуються витіснені і пригнічені негативні емоції, страхи, невпевненість у собі, розширюється здатність дітей до спілкування, розширюється діапазон доступних дитині дій з предметами. Ознакою розгортання гри є швидкозмінні ситуації, в яких опиняється об'єкт після дій з ним, а також швидке пристосування дій до нової ситуації.

У переважній більшості випадків гра виступає методом реконструктивного лікувально-корекційного впливу (при наявності в дитини емоційних і поведінкових порушень невротичного характеру); в інших випадках як допоміжний засіб, що дозволяє стимулювати дитину, розвивати її сенсомоторні навички, знизити емоційну напругу та ступінь дезадаптації (аутичні, педагогічно і соціально занедбані діти та діти з особливими потребами); можливе застосування ігрових методів суто як психопрофілактичного, розвивального засобу. Найприйнятнішим для застосування ігротерапевтичного методу вважається вік від 3 до 12 років.

Зміст дитячої гри, ступінь її сюжетної складності, особливості організації, дійові особи, конфлікти, вияв почуттів – усе це має інформаційно-діагностичне значення для психолога або педагога. Програючи свої почуття, дитина знайомиться з ними, проживає, усвідомлює та навчається їх контролювати. Важливою темою гри є «програвання» стосунків або ситуацій так, як бачать їх діти. Кусання, биття, стрільба, вияв бурхливих емоцій в ігровій кімнаті є прийнятними, оскільки виражаються символічно. Дитина виражає і утверджує внутрішнє «Я» поступово і обережно, а іноді навіть драматично. Об'єднання, примирення або синтез полярних (позитивної і негативної) сторін особистості дитини є запорукою динамічного розвитку і здорового образу життя. Дитячі ролі бувають реверсивними: при збереженні активної, іноді антагоністичної, позиції у грі, водночас у реальному житті можливе лише пасивне сприйняття оточуючого.

Переживання різноманітних позитивних емоцій у процесі ігрових занять надається особливе значення. Це пов'язано з тим, що, за даними вивчення ранніх форм спілкування між дитиною і дорослим (О.Захаров, М.Кистяковська, А.Співаковська, М.Щелованов та ін.) позитивні емоції, які виникають у дітей у ході насиченого емоційного спілкування, виявляють гальмівний вплив на негативні переживання. Тому використання особистісно-значимих, привабливих для дітей предметів, вільна і дружня атмосфера ігрових занять сприяють продукуванню позитивних емоційних переживань, які

блокують патологічно обумовлені негативні емоції, дозволяють подолати дитячі страхи. Надзвичайно корисною є також паралельна робота з батьками дітей, які відвідують терапевтичні сеанси.

Згідно Г.Лендрета, ігротерапія визначається як динамічна система міжособистісних стосунків між дитиною і терапевтом, який забезпечує дитину ігровим матеріалом і полегшує побудову безпечних стосунків для того, щоб дитина могла найбільш повно виразити і дослідити своє «Я» (почуття, думки, переживання і вчинки) з допомогою гри – природного для дитини засобу комунікації [9, с.24].

Дослідник підкреслював, що гра є символічною мовою для дитячого самовияву. Дитину не змушують розповідати про те, що сталося. У грі проявляється її минулий досвід та реакції й почуття щодо пережитого. Відтак, ігротерапія – це взаємодія з дитиною на її власних умовах, яка надає можливість для вільного самовияву з одночасним прийняттям почуттів дитини дорослими [9, с.107].

Згідно К.Мустакаса «ігротерапія – це взаємодія між дитиною і терапевтом у межах ігрової кімнати, коли дитину заохочують до того, щоб вона почувалася вільно, звільнила приховані почуття, подолала страх і злість, щоб вона змогла досягти внутрішньої гармонії і розвинути свої потенціали і здібності» [10, с.181].

В.Екслайн розглядала гру як процес, у якому дитина програє свої почуття, виражаючи їх, та одержує можливість їх споглядання або управління ними.

Аналіз досліджень (О.Захаров, Г.Лендрет, К.Мустакас, А.Осипова, А.Співаковська та ін.) дозволяє виокремити провідні психологічні механізми корекційного впливу гри.

1. Моделювання системи соціальних стосунків у наочно-образній формі в особливих ігрових умовах.
2. Діалогічне спілкування дитини з дорослим через прийняття, відображення і вербалізацію вільно виражених нею у грі почуттів.
3. Формування (поряд з ігровими) реальних стосунків, як рівноправних, партнерських стосунків співробітництва і кооперації між дитиною і дорослим, дитиною і однолітками, що забезпечують можливість позитивного особистісного розвитку.
4. Зміна позиції дитини в напрямі подолання пізнавального і особистісного егоцентризму та послідовна децентрація, завдяки чому відбувається усвідомлення власного «Я» у грі, розвивається соціальна компетентність і здатність до розв'язання конфліктних ситуацій.

5. Формування здатності дитини до довільної регуляції діяльності на основі засвоєння правил виконання ігрових ролей, а також правил поведінки в ігровій кімнаті.

Використання різноманітних методик у практиці сучасної ігротерапії доповнюється обговоренням і аналізом перебігу ігрового процесу, а саме: розгортання сюжету, послідовності тем та ігровому контексту; особливостям та чисельності предметів ігрової діяльності; розміщенню дитини у просторі ігрової кімнати у процесі гри; стилю ігрової діяльності.

Терапевт у ході ігротерапії може виконувати різні ролі, зокрема: пасивного спостерігача, партнера і співучасника гри, керівника. Орієнтиром для дорослого у ході ігротерапії здебільшого слугують почуття дитини, а не її поведінка. Через відображення почуттів дорослим відбувається пізнання і прийняття їх дитиною. У процесі ігротерапії психолог (педагог) демонструє глибоку віру в особистість дитини, в потенціали її розвитку. До головних функцій психолога (педагога), який проводить ігрові заняття належать:

1. Створення атмосфери прийняття дитини.
2. Емоційне співпереживання дитині.
3. Відображення і вербалізація її почуттів і переживань у максимально точній і зрозумілій дитині формі.
4. Забезпечення у процесі ігрових занять умов, що актуалізують досягнення переживання дитиною почуття власної гідності і самоповаги.

Водночас ігротерапевт повинен бути обережним і не поспішати з висновками щодо смислу дитячої гри. Ні іграшки, які використовує дитина, ні спосіб їх використання не є достовірним індикатором тієї сфери, в якій знаходяться проблеми дитини. В багатьох випадках визначальними можуть бути фактори середовища та останні життєві події.

Кожна дитина в сім'ї, дошкільному закладі і школі стикається з численними і часто досить жорсткими нормами, стандартами і обмеженнями, тому перебувати там, де можна бути собою – унікальний і особливий досвід. Крім того, в насиченому та інтенсивному ритмі сучасного життя досить рідкісним явищем є щире пратнерське спілкування дітей з дорослими, в якому дитина є центром уваги і безумовного прийняття. Діти, почуття яких зневажаються, почувалися самотніми і безпорадними. Досить часто переживають серйозні проблеми діти, яким довелося пережити серйозну хворобу, автокатастрофу, пожежу, війну, смерть близьких, розлучення батьків, перехід в іншу школу. Ігрова терапія дозволяє дитині вступати у значимі особистісні стосунки з дорослим, насолоджуватися комфортом і безпекою в умовах відкритого і захищеного спілкування. В ігровій кімнаті дитина навчається вільно виражати свої думки і почуття, самостійно приймати рішення, оскільки дорослий розуміє і поважає всі її прояви. В таких умовах дитина починає усвідомлювати, що її не будуть карати, критикувати, змушувати відчувати провину. Вона може виявляти агресію, тривогу, ображатися і вередувати, реалізовувати у грі свої фантазії і мрії. Стосунки в ігровій кімнаті відрізняються від тих, які раніше переживала дитина у своєму досвіді, тут вона може просто бути собою. Такий тип стосунків, справжнє переживання спільного буття з дитиною, коли дитина дозволяє проникати у свій внутрішній світ, не формуються в ході навчання. Хоча цілі ігротерапії з точки зору розвитку співвідносні з цілями школи: допомогти дитині в пізнанні світу і набутті знань про себе.

Одним із напрямів дослідження виступив розвиток методів ігрової діагностики як цінного інструмента, що дозволив вивчати різні аспекти внутрішнього світу дитини, рівень її психосоціальної зрілості, когнітивні та емоційні процеси та інші значимі характеристики. Інтерактивні ігрові техніки почали розглядатися як важливий інструмент оцінки внутрішньосімейної структури і динаміки, особливостей взаємовідносин дитини з однолітками. Також вони використовуються для вибору способів корекційного впливу і оцінки його результатів, прогнозування поведінки.

Поряд із використанням ігрових методів у діагностиці розвиваються недирективні підходи до ігротерапії, пов'язані з відмовою від інтерпретації та розв'язання діагностичних завдань. Те, як дитина розмірковує і діє у своєму уявному світі, відображає її мислення і поведінку в реальному житті. Досить часто дитячий фантазійний світ виникає тому, що з'являються труднощі в навколишньому оточенні.

Ігротерапія як спосіб зростання і розвитку через самоприйняття і повагу до своєї особистості, усвідомлення почуттів, проблем і конфліктів є формою профілактичної психогігієни для здорових дітей. Досвід ігротерапії засвідчує, що навіть у

гарно адаптованих дітей у ході гри виявлялися серйозні конфлікти і проблеми. Діти часто ідентифікують себе з почутими від інших характеристиками і діють відповідно них. Завдяки ігротерапії відбувається нове відкриття власного буття, відокремлення від зовнішніх оцінок і помилкових уявлень про себе. Дитина по-новому пізнає своє тіло і почуття, потенційні можливості. Ігротерапія створює можливості для вираження неусвідомлюваних конфліктів і тим самим зменшує емоційну напругу дитини. Провідні фахівці-ігротерапевти (Ф.Аллан, О.Захаров, В.Екслейн, Г.Лендрет, К.Мустакас та ін.) наголошують на тому, що через процес самовияву і значимі міжособистісні стосунки, через реалізацію внутрішньої цінності дитина стає позитивно мислячою, самостійною та самоактуалізованою індивідуальністю, відкритою для нового досвіду взаємин з оточуючими.

Отже, у загальному вигляді ігротерапія виступає як метод психотерапевтичного і психокорекційного впливу на дітей і дорослих за допомогою гри. Ціль ігрової терапії – не змінювати й не «переробляти» дитину, не навчати її спеціальним поведінковим навичкам, а дати можливість «прожити» у грі хвилюючі ситуації при повній підтримці і співпереживанні дорослого. Професійні стандарти, необхідні для використання ігротерапії відповідають професійним стандартам, які існують у роботі з дорослими. Спеціалісти-ігротерапевти повинні володіти необхідними знаннями і вміннями, що дозволяють досягти ефективності в роботі і служити інтересам дітей. Сучасні дослідження вказують на удосконалення методів ігротерапії, підвищення вимог до їх використання, диференціацію технік з урахуванням різних умов роботи та особливостей дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аллан Дж. Ландшафт детской души.- СПб., Минск, 1997.- 305 с.
2. Архангельская В.А. Проблема понимания в индирективной психотерапии// Журнал практического психолога.- 2006.- №3.- С. 82-112.
3. Захаров А.И. Происхождение детских неврозов и психотерапия.- М.: Изд-во ЭКСМО- Пресс, 2000.- 448 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Грабенко Т.М. Практикум по креативной терапии.- СПб.: «Речь», 2001.- 400 с.
5. Игумнов С.А. Основы психотерапии детей и подростков: Справ. пособие.- М.: Изд-во Института Психотерапии, 2001.- 176 с.
6. Костина Л. Коррекция тревожности методом интегративной игровой терапии// Дошкольное воспитание.- 2003.- №10.- С. 54-61.
7. Кэджусон Х., Шефер Ч. Практикум по игровой психотерапии.- СПб.: Питер, 2002.- 416 с.
8. Лебедева Н.Н. Принципы и методы игротерапии.- М., 1997.- 178 с.
9. Лендрет Г. Игровая терапия: искусство отношений.- М., 1994.- 368 с.
10. Мустакас К. Игровая терапия.- СПб., 2000.- 282 с.
11. Оклендер В. Окна в мир ребенка. Руководство по детской психотерапии. М.: Класс, 2003.- 336 с.
12. Осипова А.А. Общая психокоррекция.- М., 2000.
13. Спиваковская А.С. Нарушение игровой деятельности.- М.: Из-во Моск. ун-та, 1980.- 132 с.
14. Экслейн В. Игровая терапия.- М.: Апрель-Пресс, ЭКСМО-Пресс, 2000.- 480 с.
15. Эльконин Д.Б. Психология игры.- М., 1978.- 360 с.

Резюме. В статье представлен теоретический анализ игровой терапии как средства психологической помощи детям, описаны механизмы коррекционного влияния игры, функции психолога-игротерапевта.

Summary. The theoretical analysis of playing therapy as facilities of psychological help children is presented in the article, the mechanisms of korekcionno influence of game, functions of psikhologa-igroterapevta, are described.

УДК 159:373.51

О.І. АРТЕМОВА

ВАЖЛИВІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Резюме. У статті розглядаються теоретичні засади та особливості психологічного супроводу навчально-виховного процесу сучасної загальноосвітньої школи.

Ключові слова: навчально-виховний процес, психолого-педагогічний супровід.

У сучасних умовах оновлення системи освіти, основою якого є особистісно орієнтований підхід до учня, значно підвищились роль і відповідальність шкільного психолога; важливе місце приділяється психологізації навчально-виховного процесу, який усе частіше характеризують як "суб'єкт-суб'єктний". На допомогу психологізації та створенню сприятливих умов для розвитку кожного учня в освітньому закладі саме й має бути націлена діяльність шкільної служби.

Переорієнтація сучасної освіти вимагає створення сприятливих умов для розробки та застосування нових педагогічних технологій, насамперед активних методів та інтерактивних технік навчання, розвитку та виховання, що не може не бути пронизане психологізацією педагогічного процесу.

Праця психолога набуває нових рис, і природно, що кожен шкільний психолог прагнучим побудувати свою роботу відповідно до нових вимог. А це означає, що має бути засвоєна ціла низка нових методичних рішень. Зокрема слід визначитися з тим, як приділити необхідну професійну увагу кожному учневі, як визначити зміст і форму роботи, орієнтовані на розвиток дитини з урахуванням її унікальності та самобутності, як здійснювати співробітництво з учителем так, щоб відповідно впливати на умови навчання дитини, враховуючи її особливості і можливі перспективи, і зберегти специфіку професійної діяльності. Важливо переглянути, чи можна розраховувати на добірку психологічного інструментарію для вирішення завдань в оновленому ракурсі психологічної діяльності, наскільки ефективні будуть методи психологічного супроводу розвитку дитини.

З М І С Т

<i>Від редакції</i>	3
Булах І.С. Теоретичні засади обґрунтування вихідних положень психологічної допомоги в процесі особистісного зростання підлітка.....	4
Ковалевич В.В. Психосоціальне формування екзистенціальних перспектив личности в контексті консолідації общества.....	8
Максимова Н.Ю. Психологічний супровід як засіб корекції поведінки соціально дезадаптованих підлітків.....	11
Павелків Р.В. Шляхи оптимізації психологічної адаптації та навчальної успішності студентів-першокурсників у контексті діяльності психологічної служби ВНЗ.....	15
Шевченко Н.Ф. Теорія і практика психологічної допомоги хворим.....	18
Литвиненко С.А., Ямницький В.М. Ігрова терапія як засіб психологічної допомоги.....	21
Артемова О.І. Важливі аспекти психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу сучасної школи.....	24
Безлюдна В.І., Корчакова Н.В. Психологічне сприяння розвитку творчого потенціалу старшокласників.....	26
Белікова Н.О. Формування готовності майбутнього фахівця з фізичної реабілітації до здоров'язберігаючої діяльності.....	28
Бабак К.В. Психологічний супровід особистісно-професійного розвитку студентів.....	31
Воробійов А.М. Культурницька індивідність української психіки у контексті світовідчуження.....	33
Вронська В.М. Проблеми психологічної підготовки старших медичних сестер дошкільних навчальних закладів в інституті післядипломної педагогічної освіти.....	36
Галян О.І. Психологічні аспекти включеності юнаків у процес виховання.....	39
Герасіна С.В. Теоретичні засади психологічної допомоги учням ПТНЗ у формуванні їх готовності до професійної самореалізації.....	42
Главінська О.Д. Зміст психологічного супроводу для розвитку молодшого школяра.....	46
Дем'янюк О.Б. Сучасні технології трансперсональної психології.....	48
Дідик Н.М. Теоретичні і практичні основи психодіагностики особистісної зрілості студентів напрямку "Психологія".....	50
Дружиніна І.А. Тренінг професійної ідентичності в системі підготовки практичних психологів.....	52
Дудар О.В. Особливості розвитку емоційного відгукування старшокласників.....	55
Іванюк І.Я. Сім'я з „особливою” дитиною та її емоційні установки.....	58
Івашкевич Е.З. Особливості використання психотехнік з метою проведення реабілітаційної роботи зі школярами з особистісними розладами.....	61
Карєпова Е. В. Архетипічні паттерни поведінки як основа формування життєвого сценарію.....	65
Карковська Р.І. Психологічна підтримка агресивних абонентів в телефонному консультуванні.....	70
Кириченко Н.А. Психологічні особливості постановки та досягнення мети особистістю.....	72
Климишин О.І. Християнсько-орієнтований зміст психологічної допомоги невиліковно хворим людям.....	75
Когутяк Н.М. Гуманістичний підхід у дослідженні проблеми віктимності особистості.....	79
Козловська Е.В. Гармонійні стосунки в сім'ї як фактор особистісного зростання.....	82
Колісник О.П. Медитація як стержень будь-якої духовної практики та як засіб радикальної психологічної самопомоги.....	86
Корнієнко О.В. Психодіагностика особливостей психосоматичного здоров'я студентської молоді.....	91
Косарева О.І. Корекція особистісного розвитку дошкільника.....	96
Кочубейник О.М. "Що означає бути собою?": кризова природа запитання.....	98
Кулаков Р.С. Психологічна допомога в організації професійного самовизначення старшокласників.....	101
Кухар С.Ю. Вплив механізмів психологічного захисту на стратегію поведінки студентів у конфліктних ситуаціях.....	104
Лисяк О.М. Психологічні особливості ціннісно-сміслової сфери особистості в юнацькому віці.....	107
Лонська Є.В. Особливості психокорекції депресивного стану жінок, що страждають від домашнього насильства.....	109
Мазяр В.М. Психологічні засоби релаксації школярів з депресивним станом.....	111
Максимов М.В. Роль музики у вирішенні проблем психологічної допомоги особистості.....	114
Мельник І.Я. Психологічні засади проблеми адаптації особистості.....	117
Мельник Ж.В. Вплив особистості сімейної історії психолога та психотерапевта на його роботу.....	119
Мешко Г.М. Емоційне вигорання педагога як показник стану його професійного здоров'я.....	121
Михальська С.А. Особливості організації корекційної роботи з комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників.....	125
Михальчук Н.О. Діалогічна взаємодія школярів з іншомовним текстом в детермінації становлення їх суб'єктності.....	127
Осьмак Л.П. Змістовно-хронологічні особливості життєвої перспективи старшокласників.....	133
Павелків В.Р. Продуктивне розвивальне середовище як засіб формування позитивних стосунків підлітків з однокласниками.....	135
Пастушенко Л.А. Тренінг розвитку особистісно-значимого досвіду майбутніх практичних психологів.....	138
Перелигіна Л.А., Приходько Ю.О. Профілактика станів психоемоційної напруги у працівників системи МНС України.....	141
Пивоварчук Т.О. Основні чинники формування комунікативних умінь.....	143
Попіль М.І. Актуалізація особистісних якостей як чинник ефективності професійної діяльності медсестер.....	145
Пюра О.С. Особливості впливу комп'ютерних ігор на вияв агресивної поведінки у дітей підліткового віку.....	148
Репецька Т.Л. Психологічна допомога особам з суїцидальними намірами.....	151
Реуцький М.В. Психотерапевтична метафора у сучасному кінематографі (з досвіду впровадження програми «Психодраматичний кіносеминар»).....	153
Рикун А.А. Характеристика причин виникнення та основних стадій конфлікту.....	156
Романюк В.Л. Концепція якості життя та проблеми ортобіозу особистості.....	159
Романюк Л.В. Проблеми самооцінки і корекції функціональних станів особистості в умовах середньої школи.....	161
Рудюк О.В. Організація дослідження особистісно-сміслової детермінації переживання професійних криз у безробітних.....	162

Рудь Г.В. Особливості усвідомлення цінності власної особистості у юнацькому віці	166
Рябой Є.М. Психодинамічна психотерапія як засіб надання психологічної допомоги хворим на гіпертонію: спроба теоретичного обґрунтування	168
Славина Н.С. Розвиток емоційної сфери та вольових якостей дитини, як умова готовності до школи.....	170
Смалько М.Ф. Психологічна допомога особистості у професійній підготовці музиканта.....	172
Сокол І.А. Можливі аспекти психологічної допомоги у вирішенні завдань формування українського національного характеру старшокласників	175
Ставицька О.Г. Психологічні особливості продукування фонаційних компонентів невербальної комунікації	178
Скотна Н.С., Стець В.І. Ідентичність як необхідна складова та критерій психічного здоров'я.....	181
Турченко О.Ф. «Психодинамічна група» як фактор покращення процесу формування професійної самоідентифікації у студентів-психологів у вузі	184
Фрідріх А.В. Психолого-педагогічна проблема самовдосконалення особистості майбутнього педагога	188
Хворост М.Ю., Колесніченко О.С., Побідаш А.Ю. Психологічні особливості поведінки людей в екстремальних умовах та дії працівників мнс по наданню допомоги психічно постраждалим.....	190
Хомич Г.О., Руденко І.А. Психологічна допомога дітям, котрі перебувають в умовах тривалої деривації.....	192
Хомич І.С. Психологічна сутність уявлень дітей молодшого шкільного віку про відповідність власної поведінки нормам моралі.....	195
Хупавцева Н.О. Діалогічний підхід в освіті як необхідна складова розвитку суб'єктності школярів	198
Чорний М.М. Створення сприятливого мікроклімату в учнівському колективі як засіб психологічного супроводу у діяльності класного керівника.....	201
Чуйко О.В., Дунаєвська Ю.Е. Особливості працевлаштування випускників школи – інтернату для дітей, які потребують корекції розумового розвитку.....	204
Шиколенко Т.І. Психологічний супровід розвитку особистості та її образу «я» в дошкільному та молодшому шкільному віці	208
Яцюк Н.О. Розвиток рефлексивної культури в процесі фахової підготовки психологів.....	210
Відомості про авторів	213

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 41

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Воробйов А.М.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Кравчук В.Ю.

Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 25.10.2008 р. Підписано до друку 3.11.2008 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 33,25. Замовлення № 58/1 Наклад 300.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах
освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 41. — Рівне: РДГУ, 2008. — 217 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні
аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів,
практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних
закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20